

o hrvatskom jeziku i njegovoj javnoj i službenoj porabi. U sastav bi toga povjerenstva mogli ući poznati znanstvenici-kroatisti, teoretičari i povjesničari hrvatskoga jezika, strukovnjaci o problemima jezičnih norma koji bi predstavljali najuglednije hrvatske znanstvene i odgojno-obrazovne ustanove. Prije pisanja bilo kakva pravopisa treba postići unutarstrukovno suglasje o pojedinim pitanjima pravopisa i o njegovoj koncepciji, s obzirom na sociolingvističko prognoziranje i stabiliziranje pravopisne situacije, uzimajući u obzir, dakako, i druge čimbenike jezične i izvanjezične naravi.

Hrvatski jezik ni danas nema jedinstvenoga i općeprihvaćenoga pravopisa; navedeni pravopisni priručnik nije „pomirio različite pravopisne norme“, nije ni „ujednačio pravopisnu praksu“. I sada je, nažalost, u porabi istodobno nekoliko pravopisa koji za određena prijeporna pitanja nude međusobno različita rješenja, što dio hrvatske jezično-kulturne zajednice s vremena na vrijeme

zbunjuje te dovodi ili može dovesti do nesporazuma i prenja. Pravopisi i sada propisuju različita pravila u pisanju ije/je/e, riječi iz stranih jezika, sklonidbi stranih imena, kratica i sl. Bez pravopisnoga povjerenstva u sklopu novoga vijeća za hrvatski jezik, gdje bi se usuglasila određena pravopisna gledišta, bez jezičnoga zakona i zajedničke sloge različitih sudionika jezične politike bilo koji pravopis i dalje može raslojavati i zbunjivati hrvatsku jezično-kulturnu zajednicu.

Svaka je država zainteresirana za cjelovitost jezične zajednice, što podrazumijeva i jedinstvo jezičnih norma. Pravopis kao jedan od simbola državnoga jedinstva osigurava jedinstvo pisma, koje zrcali jedinstvo jezika. I na koncu, pitanje jedinstvenoga i općeprihvaćenoga hrvatskoga pravopisa, kao i mogućih promjena u suvremenom pravopisu, još nije zatvoreno.

Artur Bagdasarov

OD JEZIKA DO NACIJE I NATRAG

Povodom znanstvenog skupa Značenje i uloga jezika u nacionalnoj književnosti i kulturi, Beč, 25. siječnja 2018.

U prostorijama Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beču održan je 25. siječnja 2018. znanstveni skup pod nazivom Značenje i uloga jezika u nacionalnoj književnosti i kulturi. Povod održavanju skupa, koji su organizirali Matica hrvatska (MH) i Veleposlanstvo RH u Beču, bila je dvostruka obljetnica – 175 godina djelovanja MH i pola stoljeća Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika.

Simbolika održavanja znanstvenog skupa upravo u Beču bila je prisutna na nekoliko razina. Kontekst osnutka Matice hrvatske 1842. ne možemo odvojiti od ideja otpora snažnim centrističkim smjernicama Bečkog dvora, koje su kulminirale Bachovim apsolutizmom desetak godina poslije. Hrvatski ilirci bili bi ponosni da znaju da se u središtu Beča, ali u Veleposlanstvu njihove Domovine, na taj način daje počast njihovu trudu i zaslugama institucije koju su osnovali. S druge strane, u neposrednoj blizini zgrade Veleposlanstva, u ulici Ungargasse, potpisan je u ožujku 1850. Bečki književni dogovor kao temelj jezičnog, pa posredno kulturnog i nacionalnog ujedinjena Hrvata, Srba i Slo-

venaca. Iako se posljedice Bečkog dogovora ponekad i danas osjećaju, pa tako Austrija hrvatski jezik ponekad u javnom prometu još uvijek svrstava u skupinu BKS (*Bosnisch-Kroatisch-Serbisch*), rat za hrvatski jezik je dobiven, pri čemu je jednu od ključnih uloga odigrala i Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika. Konačno, jedini živi potpisnik deklaracije i autor njezina velikog dijela, akademik Radoslav Katičić živi na bečkoj adresi, a odlikovan je na skupu dvjema nagradama. Kako je izlaganje dr. sc. Stjepana Damjanovića pod nazivom: Etape razvitka hrvatskog jezika zbog nemogućnosti dolaska u Beč bilo otkazano, skup se sastojao od četiri izlaganja: Hrvatska usmena književnost i kultura (dr. sc. Stipe Botica), Značenje Matičine Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog jezika (dr. sc. Marko Samardžija), Matica hrvatska danas (prof. Zorislav Lukić) i Uz knjigu Radoslava Katičića Naša stara vjera (dr. sc. Damir Zorić).

Iako je dvostruka obljetnica diljem Hrvatske i inozemstva obilježena prošle godine, bečki je skup prema uvodnim riječima potpredsjednika MH dr. sc. Damira Barbarića organiziran kao završna manifestacija početkom 2018., i to zbog bogatog programa Matice, ali i Veleposlanstva, koje je u 2017. organiziralo Godinu kulture Hrvatska-Austrija s ukupno 102 manifestacije. D. Barbarić brojnu je publiku u uvodnom predavanju podsjetio na ključnu ulogu MH u nacionalnoj kulturi u posljednjih 175 godina. Kao najstarija kulturna institucija u zemlji, Matica je jedno od tijela koje još uvijek aktivno doprinosi razvoju znanosti, umjetnosti i izdavaštva u Hrvatskoj, a ne treba zanemariti ni činjenicu da su njezini izdanci i brojne druge institucije, među kojima posebno mjesto zauzima HAZU.

U izlaganju Hrvatska usmena književnost i kultura potpredsjednik MH dr. sc. Stipe Botica osvijetlio je odnos usmene knji-

ževnosti i tradicijske kulture, naglašavajući ključnu ulogu usmenog izričaja u slojevitom procesu identifikacije. Usmenu tradiciju možemo promatrati kao skupni proizvod bez kojega kultiviranje društva u cjelini ne bi bilo zamislivo, posebno imajući u vidu vrijeme prije širenja grafijske komunikacije. Usmena književnost, koja nam je do danas sačuvana u tri oblika – narodnoj pjesmi, priči i izrečkama, zrcalo je kriterija određene zajednice, budući da u pravilu pripovijeda o događajima i osobama od ključne važnosti za zajednicu. S. Botica istaknuo je povezanost usmene tradicije i aktualnoga kulturnog trenutka, u kojem se ona redovito preslikava, ističući pjesnika i latinista Jurja Šižgorića kao primjer – Šižgorić je 1487. izjavio da se u njegovom zavičaju pjevaju pjesme koje svojom kakvoćom nadilaze i djela antičkih autora. Ta je spoznaja navela šibenskog humanista da djela narodnog stvaralaštva prevede na latinski, što nam je omogućilo da i danas imamo uvid u renesansnu narodnu mudrost s naših područja. Ipak, prava svijest o važnosti usmene tradicije uslijedila je pojavom romantizma i nacionalnih preporoda potaknutih Francuskom revolucijom. Narodno blago prikupljali su ilirci i njihovi nasljednici: Ljudevit Gaj, Stanko Vraz, August Šenoa, Milan Bogović i ostali, dok je upravo Matica hrvatska pružila institucijsku skrb za hrvatsku usmenu kulturu. U Hrvatskoj je ključnu ulogu u poticanju sakupljanja narodnog blaga odigrao povjesničar Tadija Smičiklas, koji je sedamdesetih godina 19. stoljeća započeo s prikupljanjem usmene mudrosti. Da je odaziv bio golem, svjedoče brojne zbirke, u prvom redu narodnoga pjesništva, koje je MH djelomično otkupljivala, dok je jedan dio bio doniran kao rezultat rada entuzijasta s terena. Danas se vrijedna građa čuva u HAZU i samo je djelomično obrađena, istaknuo je S. Botica. U ukupno 257 rukopisnih zbornika sačuvano je najviše narodnih lirskih pjesa-

ma (preko 18.000), koje slijede epske pjesme (oko 3.000), poslovice (oko 1.000) i narodne priče (oko 200). Narodno je blago sačuvano na ukupno 65.000 listova, a pojedina djela, izuzmemo li poslovice, zauzimaju od dva do 2.000 listova. Ipak, posebno mjesto pripada lirskim pjesmama, ne samo po kvantiteti nego po kvaliteti, što je zapazio već August Šenoa, izjavivši kako se duša naroda ogleda upravo u narodnoj lirici. Široj javnosti narodno je blago predstavljeno u deset tiskanih izdanja u biblioteci Hrvatske narodne pjesme, koje su izlazile u razdoblju između 1896. i 1942., a treba spomenuti i izdanja iz zbirke Pet stoljeća hrvatske književnosti i Stoljeća hrvatske književnosti.

U izlaganju Značenje Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog jezika dr. sc. Marko Samardžija iznio je sadržaj, kontekst nastanka i učinke jednog od ključnih dokumenata za opstojnost hrvatskog jezika u prošlom stoljeću, objavljenog u tjedniku Telegram 17. ožujka 1967. Deklaraciju je potaknula MH, a napisavši osobno trećinu teksta, neizostavnu je ulogu odigrao akademik Katičić, jedini živi potpisnik Deklaracije. Iako je riječ o iznimno kratkom dokumentu, Deklaracija je prema riječima dr. Samardžije graničnik u društvenoj povijesti hrvatskog jezika, ali i hrvatskog naroda. Uzroci nastanka povezani su s nezadovoljstvom hrvatskog naroda nakon zaključaka Novosadskog dogovora, koji je bio temelj da se „srpsko-hrvatski ili hrvatsko-srpski“ uvrsti u Ustav SFRJ iz 1963. Naglašavajući kako je „neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom“, Deklaracija donosi dva konkretna zahtjeva koje je poduprlo ukupno osamnaest znanstvenih i kulturnih institucija: promjenu službenog naziva jezika u Ustavu SFRJ i ravnopravan položaj četiriju službenih jezika Federacije: hrvatskog, srpskog, slovenskog i makedonskog. Iako je objavljivanje prema tadašnjim središnjim vlastima neprihvatljivog

teksta izazvalo snažnu političku akciju koja je trajala od 12. ožujka 1967. do 21. travnja 1967., Deklaracija u javnosti nije bila prihvaćena kao neprihvatljiv i politički štetan čin za zajedničku državu, nego je od svog objavljivanja slovila kao simbol i konkretan čin otpora jezičnoj i nacionalnoj unitarizaciji.

Glavni tajnik MH prof. Zorislav Lukić predstavio je u okviru izlaganja Matica hrvatska danas aktualne Matičine aktivnosti koje se provode u središnjici i ukupno 120 ogranaka u Hrvatskoj i inozemstvu. MH djeluje na dva polja: izdavačkom i manifestacijskom, obogaćujući oba područja djelovanja suvremenim izdanjima i manifestacijama koje u MH privlače sve više mladih. Među izdavačkim projektima potrebno je istaknuti ediciju Stoljeća hrvatske književnosti, u kojoj su, od predviđenih 300 svezaka, do sada izišla 143 djela od početaka hrvatske književnosti do danas, kao i Enciklopediju Matice hrvatske i Povijest Hrvata s objavljena tri od planiranih sedam svezaka. Među izdavačkim aktivnostima posebno mjesto zauzima najvažniji hrvatski list za kulturu i umjetnost Vijenac, pokrenut 1869., kao i časopisi Kolo, koji izlazi od Matičine godine osnutka, i Hrvatska revija s tradicijom izlaženja od 1928. Iako se s organizacijske strane ne može zanemariti uloga pojedinih ogranaka, koji godišnje organiziraju tristotinjak predavanja, koncerata i izložaba, središnje mjesto pripada manifestacijama održanima u zgradi MH u Zagrebu, kojih je godišnje stotinjak. Zasebno djeluje i Matičina galerija u kojoj se postavi desetak izložaba, a mladi glazbenici imaju priliku predstaviti se publici u ciklusu Mladi glazbenici u MH.

U završnom izlaganju skupa je gospodarski tajnik MH dr. sc. Damir Zorić predstavio knjigu Naša stara vjera Radoslava Katičića (2017.), kao posljednje od ukupno pet izdanja posvećenih „svetim pjesmama naše prekršćanske starine“. Spomenuti ciklus ključan

je doprinos istraživanju hrvatske mitologije s posebnim težištem na slavenskom pretkršćanskom poimanju svijeta. Naša stara vjera okrunila je zbirku čiji je prvi dio, Božanski boj, izišao 2008., a slijedili su ga Zeleni lug (2010.), Gazdarica na vratima (2011.) i Vilinska vrata (2014.). Time se akademik Katičić nadovezao na istraživanje hrvatske mitologije pri čemu su kapitalna djela proizišla iz pera Mihanovića, Vraza, Kukuljevića Sakcinskog, Račkoga, Nodila i drugih.

Skup održan u prostorijama Veleposlanstva bio je prigoda da se predstavi i najnovije izdanje Radoslava Katičića na njemačkom jeziku. Radi se o zbirci od sedamnaest znanstvenih članaka velikog hrvatskog jezikoslovca objavljenih prvi put na njemačkom jeziku pod zajedničkim nazivom Konture i kohezija hrvatskog jezika (Konturen und

Zusammenhalt der kroatischen Sprache) u izdanju Školske knjige 2017. Kako su naglasili urednici dr. sc. Zorka Kinda-Berlaković i dr. sc. Georg Holzner sa Sveučilišta u Beču, izdanje je ostvareno na poticaj Austrijskog društva za kroatistiku uz financijsku pomoć Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH i kao takvo najbolji je zbroj znanstvenih argumenata o opstojnosti hrvatskog jezika na njemačkom jeziku.

Prigodom znanstvenog skupa akademiku Katičiću uručene su i dvije nagrade: Povelja zahvalnosti predsjednice Republike Hrvatske kao zaslužnom članu Matice hrvatske te Nagrada za doprinos hrvatskome filološkom stvaralaštvu „Bulcsú László“, koje su akademiku Katičiću uručili dr. sc. Damir Zorić u ime Matice hrvatske i dr. sc. Zdravka Matišić u ime Hrvatskoga filološkog društva.

Domagoj Marić

JEDINSTVO RAZLIČITOSTI

Sanja Vulić, Jedinstvo različitosti, Radovi iz hrvatske filologije, Književni krug Split, Split, 2018.

Monografije o jeziku izabranih hrvatskih književnika obično se odnose ili na određeno razdoblje ili na određeni književnojezični tip, odnosno na pojedino prostorno uže područje. Knjiga autorice Sanje Vulić na 270 stranica vremenski obuhvaća razdoblje od 16. do 20. stoljeća, a prostorno, prema podrijetlu i prebivalištu autora, područje od Dubrovnika, Splita, Šibenika i okolice Zadra do Turopolja, Zagreba i zapadne Ugarske, zatim mađarske Podravine, također do Bačke i Bugarske. U četrnaest se poglavlja raščlanjuje jezik autorskih

djela, a u petnaestom jezik narodnih proza iz mađarskoga dijela Podravine. Poglavlja su poredana kronološki. Knjiga je plod dugoga autoričina istraživačkoga rada pa su dijelovi pojedinih poglavlja bili već objavljavani kao zasebni radovi, ali su za potrebe ove knjige osuvremenjeni, mnogi temeljito prerađeni i, što je najvažnije, u knjizi su međusobnim usporedbama svi povezani u jednu cjelinu.

Šesnaestomu stoljeću pripadaju tri poglavlja. U prvom se razmatra jezik dubrovačke renesansne književnosti. Tu autorica ističe važnu činjenicu da su brojne značajke onodobne dubrovačke arhaične štokavštine, koja je genetskolingvistički vrlo srodna čakavštini, u hrvatskoj filologiji pripisivane čakavskom utjecaju, što nije točno.

Jezik Splitsanina Aleksandra Komulovića temom je drugoga poglavlja. Provedenom je-